

Олена Лазебна

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний університет імені Ігоря Сікорського»
м. Київ*

ПРО АСПЕКТИ ПРОЯВУ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ДІАЛОГІЧНІЙ ТА ПОЛІЛОГІЧНІЙ ФОРМАХ МОВЛЕННЯ

**(на матеріалі сучасної німецької
та австрійської художньої прози та текстів інтерв'ю)**

Вибір теми обумовлений антропоцентричною спрямованістю нашої лінгвістичної розвідки, яка висуває на перший план проблему вивчення людського фактора в мові, визначення мовної особистості, особливостей її функціонування та аспектів її прояву.

Учений Г. Богін підкреслює, що мовну особистість можна досліджувати тільки у взаємодії із соціальним оточенням, яке формує готовність мовної особистості до саморозвитку, пізнання. В лінгвістиці він був одним з перших, хто вважав соціум могутнім фактором, який здійснює значний вплив на формування мовної особистості, у тому числі й через тексти. Він пише, «дослідження лексики художнього тексту», а відтак і текстів інтерв'ю, «є найбільш вичерпним, якщо його аналіз здійснюється крізь призму мовної особистості. Персонаж як мовна особистість є носієм цінностей та знань».

Здатність індивіда до самовираження містить два зовсім різні види знакової діяльності: довільне самовираження, яким він подає інформацію про себе, і мимовільне самовираження, яким він видає себе. Перше включає вербальні символи або їхні замітники, використовувані загальноновизнано й індивідуально. Друге включає велику сферу людської дії, яку інші можуть розглядати як симптоматику самої діючої особи.

У монографії «Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект» дослідниця Л.Л. Славова відмічає, «мовна особистість проявляється передусім у мовленнєвій поведінці, яка детермінується статусно-рольовою взаємодією мовців та їхніми індивідуально-особистісними та ідіоетнічними характеристиками».

Комунікативні риси мовної особистості виявляються під час мовленнєвої взаємодії з однією, декількома особами або цілою аудиторією. Мовна особистість може проявлятися в монологічних, діалогічних і полілогічних формах мовлення.

Діалог – форма мовлення, яка характеризується зміною висловлень двох мовців. Кожне висловлення, яке називається реплікою, звернене до співрозмовника. Діалогічне мовлення – первинна, природня форма мовного спілкування. Якщо мати на увазі побутові діалоги, то це, як правило, мовлення спонтанне, непередбачене, у найменшому ступені літературно оброблене. Для діалогічного мовлення характерний тісний змістовний зв'язок реплік, що виражається найчастіше в запитанні й відповіді.

У художній літературі, публіцистиці діалоги виступають як яскравий стилістичний прийом, засіб пожвавлення розповіді. У діалозі, зазвичай, розкриваються характери. Він – засіб створення образу, причому цей образ втілює в собі детальний опис зовнішньої та внутрішньої подоби персонажа.

Полілог – розмова між декількома особами. Полілог в принципі не протиставляється діалогу. Загальне і головне для обох понять – зміна, чергування мовців та слухачів. Кількість ж мовців (більше двох) не змінює цей принцип. Загальні риси діалогу – зв'язаність реплік, змістовна та конструктивна, спонтанність і т.д. – яскраво проявляється і в полілозі. Однак формальний та смисловий зв'язок реплік в полілозі більш складний та вільний: він коливається від активної участі тих, хто говорить, в бесіді до байдужості деяких з них (наприклад, красномовне мовчання).

Результати теоретичного осмислення проблеми прояву мовної особистості в діалогах та полілогах дали змогу спрямувати нашу подальшу роботу на дослідження соціолінгвістичного складника мовної особистості та комунікативно-оцінної сутності персонажа, його мовної поведінки у соціумі. Адже мовлення персонажів як мовних особистостей в художній літературі та текстах інтерв'ю

віддзеркалює об'єктивну та суб'єктивну оцінку реалій у світі, в центрі якого знаходиться людина.